

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık algıları

Mehmet Bademci¹, Orhan Çam², Veysel Çevik³, Recai Gülşen⁴

DOI 10.5281/zenodo.7627852

Özet

Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık algılarını ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde farklı branşlarda görev yapan 16 öğretmenin (8 kadın, 8 erkek) düşüncelerine başvurulmuştur. Literatür tarandığında öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık algılarıyla ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın literatürde belirli bir boşluğu dolduracağı düşünülmüştür. Araştırma nitel desenli bir çalışma olup veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu öğretmenlere uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularında öğretmenlerin birlik beraberlik içerisinde hareket ederek örgütsel davranışları artırmaları gerektiği, öğretmenlerin etik değerlere sahip olmaları gerektiği, etik değerleri uygulamaları, mesleklerinin gereklerini yapmaları, öğrencilerine iyi birer rol model olmaları, iletişimi kuvvetlendirmeleri, kurallara uymaları gibi birtakım veriler elde edilmiştir. Ayrıca araştırmanın sonucunda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık hakkındaki düşünceleri, örgütsel vatandaşlık davranışına sahip olanların özellikleri vb. ortaya konmuştur. Öğretmenlerin örgütsel davranışları nasıl geliştirecekleri, okul idaresinin bu konuda neler yapabileceği, örgütsel vatandaşlık davranışlarının geliştirilmesi için okul ortamında neler yapılabileceği, örgütsel vatandaşlık algısının geliştirilmesinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik birtakım önerilere gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: öğretmenler, örgütsel vatandaşlık algısı, örgütsel davranış

Teachers' perceptions of organizational citizenship

Abstract

The aim of this study is to reveal teachers' perceptions of organizational citizenship. For this purpose, the opinions of 16 teachers (8 women, 8 men) working in different branches were consulted. When the literature was scanned, it was seen that the studies on teachers' perceptions of organizational citizenship were limited. For this reason, it is thought that this study will fill a certain gap in the literature. The research is a qualitative study and a semi-structured interview form was developed by the researcher to collect data. A semi-structured interview form was applied to the teachers. In the findings of the study, some data were obtained such as that teachers should increase organizational behaviors by acting in unity, that teachers should have ethical values, that they should practice ethical values, fulfill the requirements of their profession, be good role models to their students, strengthen communication, and obey the rules. In addition, as a result of the research, teachers' thoughts about organizational citizenship, characteristics of those who have organizational citizenship behavior, etc. has been revealed. Some suggestions were made on how teachers can develop organizational behaviors, what the school administration can do in this regard, what can be done in the school environment to develop organizational citizenship behaviors, and to remove the obstacles to the development of organizational citizenship perception.

Keywords: teachers, organizational citizenship perception, organizational behavior

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, mbademcim@gmail.com, 0000-0001-7906-3589

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, orhancam293@gmail.com, 0000-0001-9510-0298

³ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, veyselcevik534@gmail.com, 0000-0002-1851-5665

⁴ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, recai_glsn@hotmail.com, 0000-0002-4185-5852

GİRİŞ

Örgüt ve Örgüt Kavramları

Örgüt kavramı için literatürde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Örgüt için bir veya daha fazla ortak payda için hareket etmesi beklenen kişileri birleştiren bir süreç veya belirli hedefler çerçevesinde bireylerin çabalarını birleştiren süreç ya da bir iş yerinde çalışan insanların teknoloji sayesinde bir araya gelip oluşturdukları bir mekanizma şeklinde tanımlamalar mevcuttur (Koçel, 2003).

Örgüt kavramı farklı yaklaşım kuramlarına göre farklı tanımlamalara sahiptir. Klasik örgüt yaklaşımına göre örgüt biçimsel çatısı açısından, Neo-klasik örgüt yaklaşımına göre örgüt insan davranışları açısından, Modern örgüt yaklaşımına göre örgüt bütünsel olarak tüm olguların birbiriyle iletişimini göz önünde bulundurarak örgütü açıklamaya çalışır.

Bu noktada örgüt kavramını tanımlanmaya çalışıldığında, insanların bir araya gelerek ortak olarak çalışıp ortak bir amacı gerçekleştirmek için nizami bir şekilde çalışması olarak nitelendirilebilir. Bundan dolayıdır ki amaç ya da hedefin çeşitliliğine göre örgütler de çeşitlilik göstermektedir. Örgüt ve yöneticilik bu durumda devreye girmiş olur. Doğru bireyleri doğru araca ve doğru koltuklara bindirmek örgütlü çalışmanın bir sonucudur. Bir çatı altında kişiler arasında farklılıkların olması kaçınılmazdır. Bizatihi örgüt burada devreye girerek hangi bireyin hangi koltuğa ve hangi işi yapması gerektiğini belirterek farklı bireylerin ve farklı çalışmaların harmoni şekilde çalışmasını sağlayarak ortaya koymaktadır (Atalay, 2005).

Bir örgütte misyon ve vizyon oldukça önemlidir. Misyon örgütün neden var olduğunu ifade ederken, vizyon örgütün amaçlarına ulaşma yolunda atacağı adımları ifade etmektir. Örgütün amaçları yani hedefleri doğrultusunda neleri yapması ve nelerden kaçınması gerektiğini sistematik biçimde belirlemelidir (Ülgen & Mirze, 2013).

Örgüt temelde belirli bir amaç ve bu amacı yerine getirecek insan kaynağı, insan kaynağının amacı yerine getirme sürecinde yüklediği görev ve sorumluluklar ve her bir insan faktörünün örgütteki konumu ve kişilerin birbirleriyle ve örgüte yönelik ilişkiler ve iletişim açısından oluşmaktadır. Örgütün amacına ulaşmak için örgütteki bireylerin enerjilerinin verimli ve etkili bir şekilde ortaya konulması hedeflenmelidir (Aydın, 2005). Örgüt, bir ürünü üretmek veya bir hizmet sağlamak amacıyla birden çok insanı bir araya getiren ve onları hedefler doğrultusunda koordine eden sistemin adıdır (Başaran, 1982).

Algı Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre algı “bir şeye dikkatini yönelterek o şeyin bilincine varmak, idrak” olarak ifade edilmiştir. Algı duyu organlarımız sayesinde fark ettiğimiz olguların zihnimizde anlam kazanması olayına denir. Bu sebeple algı doğruluğu sabit olmayan kabullerdir. Çünkü aynı bilginin algısı kişiden kişiye değişebilmektedir. Algının temeli bilgiye dayandığı için aynı zamanda bilginin ve bilimin ilgi alanına girmesi kaçınılmazdır. Örgütler algı kavramını ne kadar iyi yönetirlerse o kadar güçlü şekilde hedefleri doğrultusunda ilerleyebilirler. Çünkü algı temelde iletişim biçimidir ve örgütler hedeflerine bu iletişim biçimine vakıf oldukları oranda başarıyla ulaşırlar.

Felsefe alanında cevap aranan temel sorulardan biri de gerçeğin ne olduğuyla ilgili sorulardır. Bununla ilgili birçok görüş mevcuttur. Böylece söz konusu problemin sadece bir tane çözüm yolu ya da sadece bir doğrusu olduğunu söylenemez. Bir problemin birden fazla çözümü olduğu gibi, aynı çözüm bazı kişilerce doğru olarak algılanabilirken diğer kişilerce yanlış olarak

algılanabilmektedir. Ayrıca farklı olarak toplumsal çevre inşasında, farklı faktörler de göz önüne alınarak ulaşılabilir. Örneğin inanç seçeneği bunlardan bir tanesi ve duruma göre de en önemlisi olarak gözlenmektedir (Saydam, 2005).

Algının temel olarak işlevi beynin içinde uyarılar sonucunda beyne iletilen verinin işleme tabi tutulması ve ortaya çıkan bilginin anlamlandırılmasıdır. Bu anlamıyla da bakıldığı zaman mesajın temel olarak anlatmak istediğini ortaya koyma sürecidir (Tutar, 2008).

Algılama insanların zihinlerindeki verileri, bilgileri belirli bir sistematik içerisinde işlemlerden geçirerek ortaya çevrelere uygun olarak somutlaştırıp ortaya bir sonuç koymalarıdır (Saydam, 2005). Algı kavramı iki aşamaya ayrılabilir. İlk aşama seçici dikkat aşamasıdır ve bu aşamada insan çevresindeki etkileşimi fark ederek seçici bir dikkat oluşturur. İkinci aşama ise duyu organları sonucunda elde edilen aşamadır. Bu aşamada devreye bireyin değer yargısı, inancı, kişilik özellikleri ve daha önce yaşadıkları tecrübeler girmektedir. Aslında bu aşama bizim anlamlandırma olayının gerçekleştiği aşamadır ve çok büyük önem arz etmektedir. Yani algılanan imgenin bizim zihnimizde harmanlanmasıyla kendi gerçekliğe ulaşılan aşamadır.

Algılama Süreci

Bireyin daha önce benzer olaylar ile karşılaşmış ve karşılaşmadığı ve karşılaşmışsa bu olaylara karşı, hangi yorumlarda bulunduğu, algıladığı mesele üzerinde daha önceden sahip olduğu belirli yargıları varsa onlar incelenir. Kişinin sahip olduğu yargılar algılama sürecinin temelini oluşturur (Ayata, 2016). Ancak algılama sürecinde beyinin fonksiyonunun ne kadar önemli ve temel teşkil edildiği göz önünde bulundurulmalı ve bundan dolayı beyinin bütün duyu organları ve onlarla olan ilişkilerine de muhakkak bakmak icap etmektedir. İnsan beyni gerçekten fevkalade bir düzenle yaratılmıştır. Burada duyu organlarından gelen ve uyarılan beyin, bir iletim kablosu üzerinde veri taşınırken oluşabilecek etki kadardır. Yani ihmal edilemeyecek bir öneme sahiptir ve bu önem bizim için ve algılama süreci için beyinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyabilecek örneklerden sadece bir tanesidir. Duyu organlarımız sayesinde sahip olduğumuz veriler beynimizce tamamlanarak bilgiye dönüştürülür. Bilimsel açıdan bakıldığı zaman algı ve algılama süreci/yönetimi çok büyük önem arz etmektedir (Ertan, 2016).

Örgütsel Davranış

Örgütsel davranış, kişinin örgüt içindeki tüm davranışlarını ve bu davranışlara etkisi olan etkenleri inceleyerek bir sonuca varır. Toplumun bir ferdi olan insanın örgütsel davranışlarının bazı temel esasları bulunmaktadır. Bu esaslar örgütsel davranışlarımızı etkileyerek yön verir. Bu davranışlar örgütü içerisindeki kişilerin oluşturduğu ve örgüt tarafından çalışanı geliştirmeye ve örgüt kültürüne ayak uydurmaya yönelik davranışlardır. Bu davranışlarla birlikte örgüt içerisinde kişiler davranışlarına şekil vererek daha kontrollü hareket ederler.

Vatandaşlık

Vatandaşlık kişilerin sahip oldukları statüleri, hakları ve kimlikleri ile ilgili kavramdır. Bazıları ilk dünyaya geldiği andan itibaren bu haklara sahip olurken bu kimlik ve hakları beraberinde getirirler. Bazılarına ise bu statü ve haklar yaşantılar sonucunda verilir; ama bu aynı haklara sahip oldukları ve aynı kimliğe sahip oldukları anlamına gelmesi mümkün değildir. Örgütte de bulunulan topluluğa katılmadan ve o örgüt kurallarını benimsemeden, örgüt içi birlik ve

beraberlik olmadan planlı, programlı bir vatandaşlık gösterilebilir. Fakat vatandaşlık statüsüne sahip olmak almak aynı hak ve hürriyete sahip olma anlamına da gelmemektedir.

Davranış

Davranış insanların sergilemiş olduğu kendi içerisinde bir sebebe dayanan duygusal ve fiziksel tepkilere denilmektedir. Toplumsal kurallar belli davranış kalıpları ile yerine getirilir. Davranışlarımızın temelinde belirli nedenler ve belirli amaçlar bulunmaktadır (Güney, 1997). Davranış her ne kadar farklı yaklaşımlarla farklı tanımlansa da benzerlik taşıyan tanımlamalar da mevcuttur. Davranış kişi tarafından bilinçli olarak yapılan ve başkaları tarafından fark edilebilen, farklı zamanlarda tekrarlanabilen ve anlaşılabilen hareketlerdir (Başaran, 2008).

Örgütsel Vatandaşlık Davranışı

Örgütsel vatandaşlık davranışlarına genel olarak bakıldığında örgütsel etkililik amacıyla olumlu davranışları yapmakla beraber ve olumsuz olan davranışlardan kaçınmayı içeren ikili bir tasnife gidilmiştir (Özdemir, 2005). İyi davranış örüntüleri gösteren çalışanlar örgüt için fazlasıyla aranan bireylerdir. Bunun tam tersi olarak gösterilen diğer çeşit de ise, zararlı olarak nitelendirilen hal ve hareketlerden kaçınarak birliğe faydalı olacağı şeklinde vuku bulan hal ve hareketlerde ise esas amaç birlikteliğe herhangi bir faydadan öte daha çok zararının bulunmasını engellemek şeklinde ortaya çıkan bir boyuttur (Basım & Şeşen, 2006).

Eğitimde Örgütsel Davranış

Örgüt içindeki bireylerin gerek örgütle uyum içinde çalışmasında gerekse vatandaşlık görevlerini yerine getirmekte en önemli husus liderin kim olduğu ve liderle uyum içinde çalışmamalarıdır. Örgüt içindeki bireylerin örgüt ya da kurumdaki çalışmalarının içten bir şekilde gayret göstermeleri ve bu gayretlerinin sonucunda teşekkür edileceği veya ödüllendirileceği şeklinde beklentilerinin karşılık görmeleri sonucu karşılaştıkları sorunları görmezden gelmelerine ya da üstesinden gelmek için ekstra çaba ve gayret gösterdikleri gözlemlenmektedir. Hatta işle alakalı ya da örgütle alakalı önemli sorunları olsa dahi bunu görmezden gelmeleri içten bile değildir (İşbaşı, 2000). Özellikle son zamanlarda okul ve eğitim kurumlarında yönetici ya da müdür yerine, okul-eğitim-program-öğretim lideri ifadelerinin tercih edildiği fazlasıyla görülmekte olup bu tür söylemlerin çalışanlar üzerinde etkisi daha da pozitif bir şekilde ölçüldüğü görülmektedir (Şişman, 2018).

Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık algıları hakkındaki düşüncelerini tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde farklı branştaki öğretmenlerin örgütsel vatandaşlıktan ne anladıkları, örgüt iklimi hakkındaki düşünceleri, örgütsel vatandaş olabilmek için neler yapılması gerektiği vb. konular hakkında düşüncelerine başvurulmuştur. Literatür tarandığında öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık algıları üzerine yapılmış olan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu söylenebilecektir. Bu sebeple bu çalışmanın literatürdeki belirli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir (Ayata, 2016; Ertan, 2016; Saydam, 2005; Tutar, 2008).

Araştırmanın çalışma grubunu Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında farklı branşlarda görev yapan toplam 16 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerden elde edilen veriler ile genellemelere gidilmiştir.

Yöntem

Bu çalışma nitel bir araştırma olarak olgu-bilim deseniyle tasarlanmıştır. “Olgu-bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu-bilim uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım & Şimşek, 2008). Araştırmada, olgu-bilim deseninin kullanılmasının sebebi ise belirli bir konuda belirli bir grubun ne düşündüğünün ortaya çıkarılması ve ortaya çıkan durumun derinlemesine incelenmesidir. Akademik olarak da öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık algılarının artırılması gerektiği bu konunun incelenmesi açısından da gereklilik oluşturmaktadır. Öğretmenlerin ilgili konu hakkında ne düşündükleri, düşüncelerinin gerekçeleri gibi sorular araştırmanın derinlemesine incelenmesini de zorunluluk haline getirmektedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında farklı branşlarda görev yapan toplam 16 öğretmen (8 kadın, 8 erkek) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğretmenler tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Öğretmenlerden elde edilen veriler ile genellemelere gidilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış ve içerisinde 7 (yedi) adet soru bulunduran bir form geliştirilmiştir. Bu formun geliştirilmesi esnasında uzman görüşlerine başvurulmuş ve araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği konusunda uzman görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmacı tarafından geliştirilen ve araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara öğretmenler tarafından verilen cevaplar tek tek incelenmiştir. Öğretmenler tarafından her soru için verilen cevaplar temalar ve alt temalar yazılmaya çalışılmıştır ve her bir öğretmen (Ö) şeklinde yazılmıştır. Her soru için her öğretmen görüş belirtmediği için cevap vermeyen öğretmenler sisteme dâhil edilmemiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada veri toplamak amacıyla farklı branşlardan 16 öğretmene ulaşılmıştır. Öğretmenlerin branşları tarih, felsefe, fizik, sosyal bilgiler, sınıf öğretmenliği, din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar öğretmenliği vb. şeklinde sıralanmıştır.

Tablo 1: Öğretmenlerin örgütsel algı kavramına yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Duyu organları	Çıkarımlar, görülenler, duyulanlar, hissedilenler	8
Değerler	Birlik ve beraberlik, işbirliği, birlikte hareket etme	6

Öğretmenlere örgütsel algı kavramının neyi ifade ettiği sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö2) duyu organlarıyla elde ettiğimiz bilgilerin başkalarının bilgisiyle harmanlanması, (Ö5) bir topluluğun ulaştığı yargılar bütünü, (Ö9) olayların insanlar üzerinde bıraktığı izler, (Ö10) birlik ve beraberlik, (Ö12) duyu organlarından alınan bilgiler sonucunda varılan çıkarımlar, (Ö16) insanın çevresinde gördüklerini yorumlaması vb.” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 2: Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık kavramına yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Uyum	Örgütsel amaçlara uyum, birlikte hareket etme, kurallara uyma, etik değerlere uyum	14

Öğretmenlere örgütsel vatandaşlık kavramının ifade ettiği sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö1) bireylerin içinde buldukları örgütlerin amaçlarına uygun hareket etmeleri, (Ö6) vatandaşların birlikte hareket etme bilincinde olması, (Ö9) kuralları bilen ve kurallara uyan vatandaşlar, (Ö13) etik değerlere uygun hareket eden insanlar, (Ö14) bireylerin içinde buldukları grubun amaçlarını kendi amaçlarının üzerinde tutması, (Ö16) kendi amaçlarını ikinci planda tutan vatandaşlar vb.” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 3: Öğretmenlere göre örgütsel vatandaşlıkların sahip olması gereken özelliklere yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Uyum/uyma	Kurallara, yasalara uyum	5
Birliktelik	İşbirliği, birlikte hareket etme	4
Etik değerler	Hoşgörü, merhamet, nezaket, özverili olma, yardımseverlik	11

Öğretmenlere örgütsel vatandaş olan birisinin sahip olması gereken özellikler sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö2) fedakârlık, (Ö3) hoşgörü, (Ö5) çalışkanlık, (Ö7) birliktelik, (Ö8) iş birliği, empati, (Ö10) araştırmacı, açık fikirli, (Ö11) eleştirme, farklı bakış açıları geliştirme, (Ö12) toplumsal kurallara uyma, yasalara uygun şekilde hareket etme, (Ö13) dürüstlük, yardımseverlik, (Ö14) özverili olma, (Ö15) samimiyet, (Ö16) merhamet, nezaket vb.” şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin bu cevapları düşünüldüğünde bu değerlerin bireylere öğretilmesinin toplum için oldukça gerekli olduğu söylenebilecektir.

Tablo 4: Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık için bulunması gereken davranışlara yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Mesleki olarak	Görev alma, üzerlerine düşeni yapma, adaletli olmaları, fedakâr olmaları, rol-model olmaları	14
Kişilik olarak	Cesur olmaları, haklarını aramaları, geniş bakış açılarının olması	9

Katılımcılara öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık için ne gibi davranışlarda bulunmaları gerektiği sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö1) okuldaki etkinliklerde daha fazla görev almaları, (Ö3) fedakârlık yapmaları, (Ö5) mesleğinin gereklerini yerine getirmesi, (Ö6) rol model olmaları, (Ö9) kendi çıkar ve menfaatlerini ön planda tutmamaları, (Ö11) cesurca haklarını aramaları, birlikte hareket etmeleri, (Ö12) bilinçli öğrenciler yetiştirmeleri, (Ö14) adaletli davranmaları, (Ö15) geniş bir bakış açısına sahip olmaları gerektiği vb.” şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerden gelen görüşlere bakıldığında öğretmenlerin kendi mesleki gereklerini yerine getirmeleri istendiği söylenebilir.

Tablo 5: Öğretmenlerin örgütsel vatandaş davranışı sergilemek için örgütsel algı ikliminin etkisine yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Çalışma ortamı	Çalışma ortamı iyileşir, çalışma iklimi düzelir.	6
Çalışanlar	Birlik ve beraberlik olur, grup başarısı artar	7
Olumsuz durumlar	Olumsuz durumlar düzeltilir, eleştirilere göre düzenleme yapılır.	5
Olumlu durumlar	Vatandaşlarda güçlü etki olur, öğrencilerde kalıcı izler bırakır.	7

Katılımcılara örgütsel vatandaş davranışı sergilemek için örgütsel bir algı ikliminin etkisi sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö4) örgütsel algı ikliminde daha rahat bir çalışma ortamı olur, (Ö7) grup çalışması ön plana çıkarsa başarı artar, (Ö8) olumsuz durumların yapıcı eleştirilerle düzeltilmesi sağlanır, (Ö10) birlik beraberlik içerisinde çalışılmasını sağlar, (Ö11) vatandaşlar üzerinde güçlü etkiler bırakır, (Ö14) öğrenciler üzerinde daha kalıcı izler bırakır vb.” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 6: Katılımcıların öğretmen olarak meslektaşlarının örgütsel davranışı göstermek için yapılabileceklerine yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Mesleki olarak	Rol-model olmaları, görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri, iş ahlaklarının olması	8
Etik değerler olarak	Birlik ve beraberlik, saygı, dayanışma, işbirliği, profesyonellik	11

Katılımcılara öğretmen olarak meslektaşlarının örgütsel vatandaş davranışı göstermek için ne tür etkileşimlerde bulunması gerekmektedir şeklinde sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö2) etkileşim ve iletişim halinde olmaları, (Ö3) birbirlerine rol model olmaları, (Ö8) iş birliği içerisinde olmaları, (Ö9) görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri, (Ö10) dayanışma duygusunu geliştirmeleri, (Ö11) birbirlerine saygı duymaları, (Ö13) iş ahlakına sahip olmaları, (Ö15) çıkar amacı taşımamaları, (Ö16) birbirlerini tamamlamaları vb.” şeklinde cevap vermişlerdir. İyi bir okul ikliminin, iyi bir vatandaş yetiştirmenin gerekliliği olarak bu davranışlar sayılabilecektir.

Tablo 7: Katılımcıların örgütsel vatandaş davranışı konusunda eklemek istediklerine yönelik bulgular

Temalar	Alt temalar	Frekans
Yapılabilecekler	Eğitimin şart olduğu bilinmeli, sosyal medya etkin kullanılmalı, davranışlar sorgulanmalı.	8

Katılımcılara örgütsel vatandaş davranışı konusunda eklemek istedikleri olup olmadığı sorulmuştur. Öğretmenler bu soruya “(Ö1) İyi bir vatandaş yetiştirmek için iyi bir eğitim şarttır. (Ö6) Sosyal medya araçları daha etkin kullanılarak örgütsel vatandaş davranışları geliştirilebilir. (Ö9) İnsanlar yaptıkları davranışları sorgulamalıdır. (Ö12) Toplumun gelenek ve göreneklerine uygun hareket edilmelidir. (Ö14) Örgütsel davranış sayesinde bireyler bencillikten kurtulurlar vb.” şeklinde cevaplamışlardır.

Sonuçlar, Tartışma ve Öneriler

Örgütsel vatandaşlık davranışlarının, kurumların hedefine ulaşmalarında ve etkili olmasında çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Örgütsel vatandaşlık davranışı (ÖDV); örgütü yıkıcı ve istenmeyen hal ve hareketlerden koruyarak, çalışanların kabiliyet ve becerilerini geliştirip çok etkili ve verimli bir çalışma havası oluşturup örgütün başarılı olmasına ve amaçlarını gerçekleştirmesinde büyük oranda katkı vermektedir. Örgütün hedeflerine ulaşırken, bireyleri de hedeflerine kavuşturması, fertlerin kendi hedeflerine doğru yol alırken örgütün de hedeflerine doğru yol alması örgüt hayatının esas ihtiyaçlarındandır. Bu pencereden bakacak olursak örgütsel vatandaşlık davranışı, kişisel ve örgütsel hedeflere ulaşmada dengeyi sağlayıcı bir rol aldığı görülmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışları örgüt içerisinde temel olarak üç

noktada, verimli ve etkili çalışma ortamı oluşması konusunda örgütsel yapıya destek olmaktadır:

1. Çalışanlar arasında yardım ve birlikte çalışabilme iş birliği yapabilme davranışlarını artırdığı gözlenmiştir.
2. Örgüt veya kurum çalışanlarının; kuruma, arkadaşlarına ve işine olan sevgiyi artırır.
3. İş yeri personellerinin bağlı bulunduğu kurumlarına ve iş arkadaşlarına karşı negatif olmayıp ve olumlu tutum ve davranışlarını ayrıca; gönüllülük, fedakârlık gibi, geliştirmelerine katkı sağlar.

Örgütsel vatandaşlık davranışı, okulların etkili ve başarılı olması noktasında da çok kritik bir rol oynamaktadır. Örgütsel vatandaşlık davranışının bulunduğu eğitim kurumlarında, öğretmenler; öğrencilerine daha yararlı olabilmek için ve okulun hedeflerine daha etkili ve en kısa sürede ulaşabilmesi için kendilerini sürekli olarak kişisel, mesleki ve diğer yönlerden kısacası her açıdan geliştirirler:

Ders saatlerinin daha faydalı olmasına dikkat gösterirler, okuldaki derslerin, programların ve sosyal faaliyetlerin daha iyi ve verimli olması adına gayret gösterirler, bununla ilgili fikir ve öneriler getirirler. Resmi olarak görev tanımlarının içinde olmamasına rağmen, gönüllü olarak öğretmen arkadaşlarına destek olurlar, okul yöneticilerine her konuda destek olmaya çalışırlar, ders aralarında ve eğitim öğretim saati haricinde kalan zamanlarda dahi öğrenciler ile ilgilenmeye çalışırlar, karşı karşıya geldikleri güçlüklerin karşısında yılmadan daha fazla çaba göstererek özveriyle işlerini yapmaya devam ederler, eğitim kurumuna ve çalışma hayatına zarar verebilecek her türlü tutum ve davranışlardan kaçınmaya çalışırlar; kimsenin arkasından konuşmazlar, yıkıp, döken, zarar veren söz, fiil ve hareketlerden uzak durmaya özen gösterirler. Ekip ruhuyla ve “biz olmak” bilinci ile davranışlarda bulunarak kendilerinden istenenin ötesinde, gönüllü olarak, canla başla ve kendilerinden ödün verme içerisinde çalışarak okullarına katkıda bulunurlar. Eğitim kurumlarında gösterilen bu vb. örgütsel vatandaşlık davranışlarında, daha etkili ve başarılı bir eğitim-öğretim ortamı sağlayarak öğrencilerin kişisel, akademik ve psiko-sosyal gelişimlerine katkı sağlarlar. Bununla beraber daha başarılı ve hayattan zevk almasını bilen öğrencilerin yetişmesi için gerekli ortamı hazır hale getirirler. Yalçın (2021) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin sahip oldukları örgütsel adalet algıları arttıkça örgütsel sinizmden uzaklaştıklarını ortaya koymuştur. Bir kurum içerisinde görevini yapma, adaletli olma, etik değerlere sahip olma, birlik düşüncesiyle hareket etme vb. durumlar oldukça önemlidir. Bu sebeple yapılan çalışmalarda bu tür değerlerin ve algıların ön plana çıkmasının olağan olduğu kabul edilebilecektir.

Örgütlerin daha yüksek iş doyumuyla hareket edebilmesi; verimliliğin artırılması, sağlıklı, girişimci, yenilikçi, tüm personellerin birlik ve beraberlik içerisinde örgütün amaçlarına doğru ilerlemesi, örgütün çıkarları doğrultusunda bireysel ve kurumsal ilerleyişin her zaman el üstünde tutulduğu, isteklere bağlı değil de onların haricinde daha fazla çabalarının ortaya konulduğu, elemanlar tarafından “Biz büyük bir aileyiz” kültürünün benimsenerek, örgütün vizyon, misyon, değer ve amaçlarına adanmış bir örgütsel davranışın meydana gelebilmesini söyleyen örgütsel vatandaşlık davranışı; örgütsel davranışın ve örgütün etnik yapısının en önemli unsuru olarak görüldüğü söylenebilir. Kaya (2020) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının önemsedikleri etik değerlere bakılmıştır ve en çok önemsenen etik değerlerin adalet, sabır, eşitlik, tarafsızlık, sevgi vb. olduğu görülmüştür. Her iki çalışma beraber düşünüldüğünde bir örgüt olarak okullarda etik değerlere önem verilmesi ve bu etik

değerlerin uygulanması gerektiği söylenebilir. Bu sebeple bu iki çalışmada benzer sonuçların elde edildiği söylenebilir.

Öneriler

Okulda tüm çalışanların, velilerin, öğrencilerin de görüşleri alınarak her aşamada kendilerinin değerli oldukları hissettirilerek örgütsel vatandaşlık davranışlarının oluşturulması adına karar verme sürecine katılmaları sürekli ileriye doğru hedefler koyarak gelişimin amaçlanması için gerekli politik çalışmaların yapılması ve ortamın oluşturulması gereklidir. Öğretmenlerin mesleklerinde kendilerini daha da geliştirmeleri gelişen ve değişen her türlü programa uyum sağlamaları için hizmet içi eğitimler desteklenmeli ve uygulanmalıdır.

Okuldaki olumlu örgüt ikliminin öğrencilerin algılamasına yardımcı olunmalı ve örgütsel vatandaşlık davranışlarını daha ileri seviyelere getirerek sosyal ve kültürel etkinlikler üzerinde durulmalı; öğretmenlere, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerle birlik ve beraberlik içerisinde yardım edilmelidir.

Okuldaki kurul görüşmeleri ve etkinliklerde örgütsel vatandaşlık davranışlarını destek verici çalışmalara ayrıca yer verilmeli ve bu konudaki çalışmalar, en değerli gündem maddeleri olduğu belirtilmelidir. Okul idarecisi, sağlam ve sağlıklı örgütsel vatandaşlık davranışlarının oluşması için, tüm çalışanları ile ilgili verilecek kararlarda hakkaniyetten ve nesnellikten ayrılmamalı; vaat ettiği şeyleri yerine getirmede, ödüllendirme, terfi, performans değerlendirme gibi konularda adil bir yönetim anlayışı sergilemelidir. Tüm çalışanların aynı derecede önemli oldukları kendilerine hissettirilmeli ve kimsenin kimseden üstün ayrıcalıklı olmadığı belirtilmelidir.

Okul yöneticilerine, okuldaki örgütsel vatandaşlığın; eğitim ve öğretimin başarılı ve verimli bir şekilde sağlanmasında, öğretmenlerin o işten memnun olması ve performanslarının çok önemli bir değer olduğu anlatılmalı ve bu konuda okul müdürlerinin yeterli bir düzeye gelmeleri sağlanmalıdır. Okul idarecileri, okuldaki örgütsel vatandaşlık davranışları alanında yapılan çalışmaları fırsat buldukça her yerde ve ortamda dile getirerek başarı sağlamalıdır.

Okul müdürleri, güçlü örgütsel vatandaşlık algısının bulunduğu okullarda yapılan etkinlikler örnek gösterilerek öğretmenleri güdülemelidir. Ayrıca, yine öğretmenlere, o okullardaki örgütsel vatandaşlık algısı yüksek olan öğretmenlerin taşıdığı özellikler benimsetilmelidir. Okul müdürleri, belirli aralıklarla SWOT analizi ve buna benzer tekniklerle öğretmenlerin, okuldaki örgütsel vatandaşlığı algılama seviyeleri belirlenerek ona göre çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca bu alanda yapılacak çalışmalar irdelenmeli ve derinlemesine incelemeler yapılabilir, farklı çalışma gruplarından veri elde edilebilir.

Kaynakça

- Atalay, İ. (2005). *Örgütsel vatandaşlık ve örgütsel adalet algısı*. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Ayata, Ş. (2016). *Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüklerinde örgütsel algı ve örgütsel bağlılık düzeyinin araştırılması (Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Basım, N. & Şeşen, H. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğini uyarlama ve karşılaştırma çalışması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61(4), 83-102.
- Başaran, İ. E. (1982). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 108.
- Güney, S. (1997). *Davranış Bilimleri*. Ankara: K.H.O.
- İşbaşı, J. (2000). *Çalışanların yöneticilerine duydukları güvenin ve örgütsel adalete ilişkin algılamalarının örgütsel vatandaşlık davranışının oluşumundaki rolü: bir turizm örgütünde uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Kaya, İ. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının önemsedikleri etik değerlerin tespiti ve analizi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta.
- Özdemir, Y. (2005). *Kariyer devreleri ile örgütsel vatandaşlık eğilimi arasındaki ilişki: Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F. örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Saydam, A. (2005). *Algılama Yönetimi* (1. Baskı b.). (E. YAŞA, Dü.) İstanbul: Rota.
- Şişman, M. (2018). *Öğretim Liderliği* (6.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tutar, Y. H. (2008). *Örgütsel Algılama Yönetimi*. Ankara: Seçkin.
- Ülgen, H. & Mirze, S. K. (2010). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. İstanbul: Beta.
- Yalçın, S. (2021). Öğretmenlerin örgütsel adalet algılarının örgütsel sinizm açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(4), 1581-1604.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.